

Alena Němcová. „Ostforschung“ na pražské Německé univerzitě v letech 1938 – 1945 a nové obory ve světle disertačních prací obhájených na filozofické fakultě Německé univerzity v Praze 1938 - 1945.

Diplomová práce ÚČD FF UK, Praha 2012,
100 stran strojopisu (str. 1-87 text, str. 88-100 přílohy)

Diplomová práce Aleny Němcové je věnována jednomu z aspektů nacifikace univerzitního prostředí – pronikání nových oborů, zvláště tzv. „Ostforschung“ („východní bádání“) na Filozofické fakultě býv. Německé univerzity v Praze.

Téma nacifikace /německých/ univerzit je v poslední době středem zájmu české i německé historiografie, pražskou Německou univerzitu nevyjímaje, protože na něm lze poměrně jasně ilustrovat dominantní jevy evropského univerzitního vývoje 19. a 20. století: ingerence „státu“ do akademického prostředí, indoktrinaci (ideologizaci) výuky a bádání a sílící tendence omezení akademické autonomie.

Diplomantka si zvolila dílčí část tohoto problému, který zkoumá na základě disertačních prací Filozofické fakulty. Disertační (doktorské) práce, pro akademické prostředí prameny primárního významu, dávají totiž možnost detailním způsobem nahlédnout do fakultní badatelské „dílny“, protože zahrnují všechny fakultní obory, jsou vedeny nepřetržitě ve velkém časovém období od 19. století, jsou chronologicky i tematicky uzavřeným celkem, vhodným pro komparativní studium, a v případě pražské univerzity jsou navíc spolehlivě evidovány původními pomůckami (matriky, rigorózní protokoly ad.) i „badatelskými“ soupisy (edice z r. 1965), nabízejícími množství dosud nezpracovaného historického materiálu. Na druhé straně je jejich zásadním omezením torzovité dochování samotných prací, i když právě pro „nacistické období“ pražské univerzity, tolik postiženém válečnými ztrátami, je míra jejich dochování až neobvykle vysoká. Důležitým faktorem se ukázala i volba fakulty pro zkoumání projevů nacifikace, protože Filozofická fakulta je školou, nabízející nejširší spektrum společenskovedních oborů, silně podléhajících „dobovým vlivům“, jejíž učitelé se nadto vyznačují značnou mírou politické angažovanosti („angažmá ve veřejném životě“). Ne bez významu je fakt, že i veřejnost očekává právě od této fakulty nejvyšší míru „aktualizace vědy a výuky“.

Filozofická fakulta býv. Německé univerzity v Praze byla diplomantce základem výzkumu již v bakalářské práci, zaměřené na jednu z vůdčích osobností tohoto období (H. J.

Beyer – ÚČD FF UK 1997). Již tehdy zjistila, že určujícím faktorem vývoje Filozofické fakulty a celé Německé univerzity období 2. světové války, nebyl poměr k české vědě nebo míra její nacistické, jak bychom očekávali, ale soupeření domácích a říšských profesorů. Práce, soustředěná na institucionální a personální změny nacistického období, se tak stala vhodným odrazovým můstkem pro analýzu obsahových a ideových změn v činnosti fakulty. Autorka se mohla opřít i o předcházející bádání, které doplnila o nový pramenný výzkum a komparativní biografický materiál.

A. Němcová rozdělila magisterskou práci do dvou základních částí, z nichž prvá shrnuje dosavadní výsledky zkoumání univerzit nacistického období, zvl. využití nových oborů (rasové teorie ad.) a studia tzv. východních území (Ostforschung), jejichž cílem bylo vytvoření nového, silně ideologizovaného profilu nacistických univerzit. Tzv. rasový výzkum měl vědecky prokázat tezi o nadřazenosti „germánstva“ nad ostatním obyvatelstvem Evropy a zkoumání východních území mělo být teoretickým potvrzením nároku na rozsáhlá území východně od Říše. Jestliže „rasové výzkumy“ byly soustředěny převážně do medicínských a přírodovědných oborů, tzv. Ostforschung byl záležitostí především filozofických fakult. A pražská univerzita v něm měla zaujmout jednu z klíčových pozic, kterou si získala předchozí historickou, jazykovědnou a vlastivědnou badatelskou činností. Při zkoumání disertací diplomantka nejprve vybrala práce s tematikou „Ostforschung“ (jejich seznam je součástí práce), u nichž se zaměřila na jejich chronologický rámec a „frekvenci“ ve sledovaném období, na původ doktorandů a vztah k vybranému tématu práce, rozboru samotné tematiky a vztahu k vedoucím a oponentům prací. Pozornost věnovala i stoupajícímu zastoupení žen mezi autory obhájených disertací, což sehrálo v době války (zvláště tzv. totálního nasazení) významnou roli.

Výsledkem je několik nových zjištění a ověření předchozích výsledků bádání. Autorka především poukázala na pozoruhodnou skutečnost, že disertačních prací s tematikou „Ostforschung“ je překvapivě malý počet (příznačné je, že pojem „Ostforschung“ se nedostane do názvu disertačních prací). Ukazuje se, že na pražské Německé univerzitě přetrvávalo tradiční zaměření na české země, zvl. na tzv. sudetoněmeckou tematiku, což bylo mj. dáno tím, že většina profesorů, kteří byli vedoucími disertačních prací, byla „domácího“ původu. Obzvláště je to patrné na případě jazykovědce E. Schwarze, specializujícího se na onomastiku, jehož dominantní postavení (celkem 79 disertací, které vedl nebo oponoval) se odrazilo i v zastoupení onomastických témat. Souhlasit mohu i se závěrečným konstatováním autorky, že pražská Německá univerzita byla sice zapojena do výzkumu tzv. východních

zemí, nadále však zůstávala „regionální univerzitou“ s převládající orientací na „domácí“ problematiku, na níž byla soustředěna již v předcházejícím období.

K základním kladům diplomové práce A. Němcové patří jednotná metodika výzkumu, široká heuristika a pramenná akribie. Zvláštního ocenění si zaslouží spolehlivá znalost jazyka pramenů (němčiny), včetně regionálních a dobových specifik. Pokud jde o „formální“ podobu diplomové práce, autorka se nevyvarovala některých chyb – nedůsledné užití interpunkce v citacích literatury a pramenů nebo uvádění českých názvů míst vydání literatury (např. Mnichov místo původního München). V seznamu zkratk postrádám autorkou často uváděné zkrácení německého názvu Německé univerzity (DKU) nebo označení školy, na níž je diplomová práce podávána (FF UK). Autorka se nedopustila žádných faktografických chyb, po jazykové a stylistické stránce lze diplomové práci vytknout pouze příliš „úsporné“ vyjadřování. Celkově je však diplomová práce A. Němcové sepsána jazykem odpovídajícím odborné práci.

Závěrem mohu konstatovat, že Alena Němcová splnila požadavky kladené na diplomovou magisterskou práci a hodnotím ji známkou „velmi dobrá“.

Praha, 6. srpna 2012.

PhDr. Michal Svatoš, CSc.